

ἐπὶ τοῦ παρόντος μνημονεύομεν ἀπλῶς ἑνταῦθα.

Τὸ πρῶτον ἐν τούτων εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἑρμηνείας τῆς ὑφῆς (γνωσεολογία τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν). περὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἠσχολήθη ὁ Spranger καὶ ὁ Litt καὶ ἄλλοι.

Τὸ δεύτερον ἀναφέρεται εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀντικειμενικότητος κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην. Οἱ Max Weber καὶ Schatz, ὑποστηρίζουν τὴν δυνατότητα ἀπολύτου ἀνεπηρέστητος, πλήρους ἀντικειμενικότητος κατὰ τὴν ἔρευνα καὶ ἑρμηνείαν τῶν πνευματικῶν φαινομένων. Ὁ Schmolze, ὁ Spranger καὶ ἄλλοι, τοῦναντίον, ἰσχυρίζονται ὅτι τοιαύτη ἀντικειμενικότης δὲν εἶναι μόνον ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ.

A.

ὑποκειμενικὸν πνεῦμα. Φορεῖς τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος εἶναι τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα. Ἡ δὲ ἐπιστήμη, ἡ περὶ αὐτὰ ἀσχολούμενη εἶναι ἡ ψυχολογία. αὕτη εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ ἑπιστήμη ἡ ἐρευνῶσα τὸ καθ' ἕκαστον ὑποκείμενον. ἀνεπηρέστως ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα προσκτάται ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τοῦτο δὲ ἐπειδὴ τότε σημειοῦται μεγάλη ἀκμὴ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν αἱ ὁποῖαι ἐπιδρῶσιν ὡς ἦτο φυσικὸν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν αὐτῆς.

Τοιοῦτοτρόπως προσλαμβάνει τὰς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἑπιστημῶν τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῖ διὰ τὴν ἔρευνα τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἐλπίζουσα ὅτι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θὰ φθάσῃ εἰς ἀδιάβλητα καὶ ἀσφαλῆ ἐπιστημονικὰ πορίσματα, ἀκριβῶς ὅπως αἱ περὶ τὴν ἔρευνα τῆς φύσεως ἀπασχολούμεναι ἐπιστῆμαι.

Οὕτω Α'.

α) ἀναλύει τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως εἰς τὰ

ἀποτελοῦντα αὐτὴν στοιχεῖα, ὅπως εἶναι λ.χ. τὰ αἰσθήματα, β) ἀνερευνᾷ καὶ καθορίζει τοὺς Νόμους οἵτινες διέκουν τὰς σχέσεις τῶν καθ' ἕκαστα ψυχικῶν λειτουργειῶν πρὸς ἀλλήλας.

Β΄. Ἐξ ἄλλου χρησιμοποιοῦ τὸ πείραμα ὃ ὅποιον εἶναι ἐν κρήσει ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμασι καὶ δὴ :

α) προπαρασκευάζει τοὺς ὄρους οἵτινες ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐμφάνειν ψυχικῶν φαινομένων, β) παράγει τὸ φαινόμενον τοῦτο δι' ἀναλόγου ἐρεθισμοῦ καὶ γ) κατορθώνει οὕτω τὰς προβαίη εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ἔρευναν.

Ἐν τούτοις ἡ ψυχολογία αὕτη εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ ὀφείλομεν καὶ ἡ ὁποία ὡς συμπλήρωμα τῆς ἄλλοτε ψυχολογικῆς γνώσεως θά παραμείη πάντοτε κρήσιμος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιοηθῇ ὡς βάσις διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν πνευματικῶν φαινομένων τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος.

Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ ψυχολογία αὕτη τὸ μὲν εἶναι ἐλλιπής, τὸ δὲ ἀδυνατεῖ νὰ εἰσελθῇ εἰς τὰ βαθύτερα μυστήρια τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου. Περιορίζεται δη-δοσθὴ εἰς τὴν ψυχικὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἐνδιαφέρεται μονομερῶς περὶ τὴν μελέτην μόνον τῶν ψυχικῶν λειτουργειῶν.

Ἄλλ' αὕτη, εἶναι ἐμφανές, ὅτι, παραμελεῖ τὸ ψυχικὸν περιεχόμενον τὸ ὅποιον συνδέεται ἑκάστοτε πρὸς τὰς λειτουργείας ἐκεῖνας. Τοῦτο ὅμως εἶναι σφάλμα, διότι ὁ ἐσωτερικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου τελεῖ πάντοτε εἰς σχέσεις πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν πλάσμα, πρὸς ἀντικείμενον ἔξω τῆς συνειδήσεως κείμενον, τούτέστι πρὸς πλάσματα ἀνεξάρτητα τοῦ καθ' ἕκαστον ἐγὼ καὶ ἐπενεργοῦντα καὶ ἀσκούντα ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ.

Διὰ τὸν λόγον τούτον τρέπεται ἐνωρίς ἡ προσοχὴ εἰς τὰς σχέσεις ταύτας μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ

ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, εἰς τὴν ἔρευ-
ραν τῆς σχέσεως ταύτης μεταξύ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξω-
τερικοῦ κόσμου.

Ὅταν λ.χ. ἐρωτῶμεν : "εἶναι τὰ πλάσματα τοῦ ἀντι-
κειμενικοῦ κόσμου μορφαὶ ἐκφράσεως τοῦ ψυχικοῦ μας
βίου ;" ἢ ὅταν θέτομεν τὸ ἐρώτημα : δυνάμεθα νὰ ἐρ-
μηνεύσωμε τὰ πλάσματα ταῦτα ; Οὐδὲν ἄλλο πράττομεν
ἢ νὰ συσχετίζωμεν τὰ δύο μεγέθη, δηλαδὴ τὸ περιεχόμενον
τῆς συνειδήσεώς μας πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐξωτερι-
κοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον τούτον ἐγκαταλείπομεν τὰς με-
θόδους τῶν φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ποιῶμεν χρῆσιν
τῶν μεθόδων αἰτινες ἐχρησιμοποιοῦντο ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν
πνευματικῶν ἐπιστημῶν.

Διότι α) αἱ ἐπιστήμαι αὗται συνέδεσαν ἀνέκαθεν τὴν
ἐρμηναίαν τῶν φιλολογικῶν, καλλιτεχνικῶν, φιλοσοφικῶν,
ἐπιστημονικῶν ἔργων, ὡς καὶ τὴν ἐρμηναίαν τῶν οἰκονο-
μικῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν, θρησκευτικῶν θεσμῶν, με-
τὰ τῆς ψυχολογίας τῶν δημιουργῶν τῶν ἔργων καὶ τῶν
θεσμῶν τούτων, β) δὲν ἐξετάζουν καὶ δὲν ἀναλύουν ταύ-
τας μόνον ὡς συνάρτησιν ἰδεῶν, διαθέσεων καὶ διατά-
ξεων, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ὡς ἀντικατοπτρισμὸν, ὡς ἐκ-
φρασιν, ὡς αὐταποκάλυψιν καὶ αὐτοπαράστασιν τῆς
προσωπικῆς ἰδιοσυτίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν
οἵτινες παρήγαγον αὐτά.

Εἶναι φανερόν κατόπιν τούτου ὅτι ἡ ψυχολογία αὐ-
τὴ τελεῖ εἰς στετὴν σχέσιν πρὸς τὰς ἐπιστήμας τοῦ πνεύμα-
τος. Διὰ τοῦτο ἐμλήθη καὶ ψυχολογία, ἀπὸ τῶν πνευμα-
τικῶν ἐπιστημῶν ἀφορμωμένη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν
παλαιότεραν ἐκείνην ψυχολογίαν ἣτις ἐδραρίζετο ἐπὶ

των Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἐπειδὴ δὲ κύριον χαρακτηριστικόν τοῦ πνευματικῆς βίου εἶναι ἡ πρὸς σκοπὸν διάρθρωσις αὐτοῦ καὶ ἡ πραγματοποίησις σκοπῶν, ἐκλήθη ἡ ψυχολογία αὕτη καὶ "τελεολογικὴ ψυχολογία", ἐν τῆς λέξεως τέλος ἧς σημαίνει "σκοπὸν".

Πρὸς τούτους δὲ καλεῖται καὶ ἑρμηνεύουσα ψυχολογία, ἐκ τοῦ κυρίου ἔργου αὐτῆς ὅπερ εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῶν φαινομένων τοῦ πνεύματος, τούτέστιν ἡ διακρίσις τοῦ νοήματος αὐτοῦ.

Θὰ ἠδύνατο γὰρ ὀνομασθῆ καὶ ἀξιολογικὴ ἢ φιλοσοφία, ἐπειδὴ ὁ πνευματικὸς βίος διέπεται ὑπὸ ἀξιών καὶ ἀποκελεῖ πραγματοποίησιν ἀξιών. Παρ' ἧ μὴν δὲ ἐκλήθη καὶ νοολογικὴ ψυχολογία.

Πρὸς διασάφισιν τῶν ἀνωτέρω, παραθέτομεν ἅπλοῦν τι παράδειγμα:

Μηχανικός τις ἐφευρίσκει μηχανήν διὰ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖται μείζων ἀπόδοσις, μέ πολλήν οἰκονομίαν καύσεως. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη παρῆται μίαν ἀξίαν ἢ ὅποια διὰ τῆς ἐφευρέσεως γίνεται ἀντικειμενικὴ, πραγματοποιεῖται, καθίσταται μέρος τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος.

Τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν τοῦ μηχανικοῦ διὰ τῆς ὁποίας ἦχθη εἰς τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην, καλούμεν πνευματικὸν ἐνέργημα. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα, δηλ. τὴν ἐφεύρεσιν, καλούμεν πνευματικὸν ἐπίτευγμα.

Πνευματικὸν ἐνέργημα καλεῖται, ἡ ἐκ διαφόρων φυσικῶν λειτουργειῶν (γαλακτῆρα, γόησις, ἀναισθημάτα, βουλήσις) συνυφασμένη ἐνέργεια τοῦ ἐγώ, διὰ τῆς ὁποίας παρῆται πνευματικὸν ἐπίτευγμα ἐκφράζον ὑπερατομικόν

τόσημα.

Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἔχει ἔμφυτον τὴν ροπὴν νὰ πραγματοποιοῦν τοιαύτας πραγματικὰς ἀξίας αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως, νὰ καθιστᾷ αὐτὸ ἀντικειμενικόν πνεῦμα. Οὕτω ὁ παιστὴς ὅστις καρίζεται ποίημα τι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, πραγματοποιεῖ μετὰξὺ ἄλλων καὶ αἰσθητικὰς ἀξίας. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ ζωγράφος διὰ τῶν πινάκων του καὶ ὁ συνθέτης διὰ τοῦ μουσικοῦ του ἔργου. Τὸ σύνολον δὲ τῶν ἀξιῶν τούτων αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὸν τρόπον τούτον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, δύναται νὰ ἀναχθῆ εἰς ὀλίγα τινα κύρια καὶ ἰδεαλιστικῆς μορφῆς χαρακτηριστικὰ.

Κατὰ τὸν διαπρεπῆ ψυχολόγον Ἐδουάρδον Σπρэнγκερ, τὸν ὁποῖον ἐχαρακτηρίσαμεν καὶ ἀλαχοῦ καὶ ὡς κλασικόν θεωρητικόν τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, ἡ τάσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀντικειμενικόν καὶ οἰκονομικόν, παράγει τὸ θεωρητικόν νόημα (πραγματῶσαι τῆς θεωρητικῆς ἀξίας), ἡ τάσις πρὸς τὸ ἐποικτικόν ἐν τῷ ὅποιῳ συνδέεται ἡ ἐντύπωσις καὶ ἡ ἐκφρασις, παράγει τὸ αἰσθητὸν νόημα.

Ἡ σύγκρισις πρὸς τὸ ψυχοφυσικόν σύστημα τῶν δυνάμεων καὶ πρὸς τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς, παράγει τὸ οἰκονομικόν νόημα. Ἡ δὲ συσχέτισις ὅλων τούτων τῶν ἐπιμέρους ἀξιολογικῶν βιωμάτων πρὸς τὴν συνολικὴν πνευματικὴν ἀξίαν τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, δημιουργεῖ τὸ θρησκευτικόν νόημα.

Ὅτι αἱ ροπαὶ αὗται ἀποτελοῦν ἐκ τῶν προσέρων κτήματῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, δύναται τις νὰ πατίδῃ ἐκ τοῦ ἕξις ἁπλοῦ παραδείγματος.

Φαντασθῶμεν ὅτι ἰστάμεθα ἀπέναντι ὑψηλοῦ ὄρους ἀτενίζοντες αὐτὸ ἀισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ καθορίσωμεν πρῶτον τί εἶναι, πῶς ἐγεννήθη καὶ τὰ τοιαῦτα.

Υπάρχοντες αυτό ως συγκεκριμένον αντικείμενον υπό τήν γενικήν έννοιαν " όρος ", πραγματοποιούμεν θεωρητικήν αξίαν.

Συναισθανόμενοι τήν έντασιν τών δυνάμεων αιτίνας απαιτούνται όπως φθάσωμεν εις τήν κορυφήν αύτου ή επιθυμούντες να εκμεταλλευθώμεν τόν εν αύτῷ εγκλειόμενον πλούτον, πραγματοποιούμεν οικονομικήν αξίαν.

Προβάλλοντες τας ψυχικάς κινήσεις τας οποίας προκαλέσεν εν ήμιν ή θέα του όρου εις αυτό και κατά τόν τρόπον τούτον εμψυχούντες οϊονεί αυτό, βιοῦμεν τήν αισθητικήν αξίαν.

Συγκρίνοντες τήν δύναμιν, τό μέγεθος και τήν αιωνιότητα του όρου προς τήν ήμετέραν αδυναμίαν, μικρότητα και παροδικότητα, βιοῦμεν θρησκευτικήν αξίαν.

Τα αξιολογικά ταῦτα βιώματα θά αποτελοῦν πλέον περιεχόμενον τῆς συνειδητέως μας και εάν μόνοι ήμεϊς εὑρισκόμεθα επί τῆς ζωῆς άνευ τών άλλων ανθρώπων.

Έκ τῆς σχέσεως όμως πάλιν ήμῶν προς τοὺς συνανθρώπους, βιοῦμεν δύο νέα είδη αξιών, τήν κοινωνικήν αξίαν και τήν ιδεαλιστικήν ή πολιτικήν αξίαν, διότι εκ φύσεως ή ρέκομεν να προαγάγωμεν τόν βίον τών άλλων και να συνεργασθώμεν μετ' αύτων προς κοινούς σκοπούς, οπότε βιοῦμεν και πραγματοποιούμεν τήν αξίαν τῆς αἰτιότητος ή όπως συμμορφώσωμεν τήν βούλησιν και τήν αξίαν τών άλλων προς τήν ιδικήν μας αξιολογικήν βούλησιν, οπότε βιοῦμεν και πραγματοποιούμεν τήν αξίαν τῆς δυνάμεως.

Πάσαι αὗται αἱ αξίαι εμφανίζονται αείποτε εν αντικειμενική μορφῇ λ.χ. ως μαθηματικόν θεώρημα, ως οικονομικόν, ως μηχανική κλπ.

Και συνελόντι εἶπεϊν ολόκληρος ο περιβάλλον ήμας κό-

ἡμῶν εἰν' ἐξαιρέσωμεν τὰ καθαρῶς φυσικά ἀντικείμενα, συνίσταται εἰς τοιαύτας πραγματοποιήσεις ἀξιών.

Ἄς παραθέσωμεν καὶ ἑνταῦθα ἑλίγα παραδείγματα. Τὸ σῆμα τὸ ὅποιον δεικνύει εἰς τὸν ὁδηγὸν τῆς ἀειμομηχανῆς ὅτι πρέπει νὰ ἀναλαιώσῃ τὴν πορείαν τῆς ἀειμομηχανῆς, εἶναι πραγματοποίησις ἀξίας, ἔμφρασις νοήματος. Διότι τὸ σῆμα λέγει ὅτι ἡ γραμμὴ δὲν εἶναι ἐλευθέρα. Τὸ σῆμα τοῦτο χειρίζεται ὠρισμένος ἄνθρωπος. Δύναται ὅμως οὕτως καὶ νὰ ἐλλείπῃ, ὅποτε δὲν συνδέεται πλέον τοῦτο πρὸς τὴν βούλησιν καὶ τὴν σκέψιν ὠρισμένου ἀνθρώπου.

Ἐπίσης τὸ σῆμα τοῦ κωρικοῦ ὄσους δι' αὐτοῦ ἐμφράζει τὴν βούλησίν του, νὰ μὴ διέρχωνται δηλ. διὰ τοῦ κτήματος του οἱ ἄλλοι, εἶναι ἀντικείμενον τὸ ὅποιον ἐνσαρκώνει νόημα, τὸ ὅποιον πραγματοποιεῖ μίαν ἀξίαν. Ἐφ' ὅσον διατηρεῖται καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, δὲν σημαίνει πλέον ὅτι ὁ δεῖνα ἀπαγορεύει τὴν δίοδον, ἀλλὰ γενικῶς ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ δίοδος. Ἐπιπλέον δηλ. ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ του καὶ ἀπέκτησεν ὑπερατομικὴν σημασίαν, ὑπερατομικὸν νόημα. Εἶναι φανερόν ὅτι τὸ νόημα προσβλήθη πρὸς τὰ ἔξω, προσέλαβεν ὠρισμένην αἰσθητὴν μορφήν καὶ κατέστη ὑπερατομικόν, ἐξηφανίσθη ἡ προσωπικὴ σχέσις πρὸς τὸν δημιουργὸν του καὶ ἀπέκτησεν ἰδίαν αὐτοτελῆ ἀξίαν. Οὕτω συνέβη γενικώτερον ὡς πρὸς τὰ δημιουργήματα τῆς τεχνικῆς, τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔθνη, τὰ καλλιτεχνήματα, τὰς κοινωνικὰς μορφάς, τοὺς τύπους τῆς λατρείας κλπ. Πανταχοῦ ἔχομεν πραγματοποιήσιν ἀξιών καὶ ὅλα εἶναι ἀντικειμενικοποιήσεις νοήματος.

Ἡ πραγματοποίησις αὕτη τῶν ἀξιών εἶναι ὁ πολιτισμὸς.

Κατὰ ταῦτα πολιτισμὸς εἶναι ἡ ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ συντελεσθεῖσα πραγματοποίησις ἀξιών, αἱ ὅποιαι κατὰ τὸ

τόνημα καὶ τὸ κῦρος χωροῦν πέραν τοῦ ἀτομικοῦ βίου.

Ὁρισμένον ποιῆμα δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔκφρασις τῆς ἰδιαιοῦσας εἰς τὸν ποιητὴν ψυχικῆς καταστάσεως, τῆς ὀργῆς του, τῆς ἀκαιολοξίας του, τῶν ἐρωτικῶν του περιπέτειῶν καὶ τὰ τοιαῦτα. Διηγεῖται πρὸς ἡμᾶς τὰς σχέσεις τοῦ ποιητοῦ πρὸς ἄλλα πρόσωπα, ἢ πρὸς τὰ προσωπικά του βιώματα. Ταῦτα εἶναι τὸ ψυχικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου καὶ εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὐτοῦ εἶναι ἀδύνατος ἀνευ τῆς συσχετίσεως τοῦ ποιήματος πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ποιητοῦ. Πλὴν ὁμως τούτου ἐνυκάρκουν εἰς τὸ ποιῆμα αἰσθητικαὶ, ἠθικαὶ, θρησκευτικαὶ ἀξίαι. Αἱ ἀξίαι αὗται φέρουσι ὑπερατομικὸν χαρακτῆρα, εἶναι πνευματικαὶ ἀξίαι αἱ ὅποια δὲν ἀνήκουσι μόνον εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ ποιήματος, ἀλλ' εἶναι κοιναὶ εἰς σύνολον ἀνθρώπων, εἰς ὁλόκληρον ἔποχὴν ἢ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἐφ' ὅσον ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἀξίας ταύτας, τὸ ποιῆμα θεωρεῖται ὡς ἀντικειμενικοποίησις τοῦ πνεύματος.

Πλὴν τῶν δύο τούτων, τῆς ψυχικῆς καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς, ἐμφανίζει τὸ ποιῆμα καὶ αἰσθητὴν, ὑλικὴν μορφήν, ὡς εἶναι ὁ στίχος, ἡ ὁμοιοκαταληξία, αἱ λέξεις, αἱ εἰκόνες τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ ποιητής.

Ἴσον ἀριθμὸν πλευρῶν εὐρίσκομεν εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ἐπ' αὐτοῦ ἔπεται ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος ἀτήκει ὡς μορφή μὲν εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον, ὡς ἔκφρασις δὲ ψυχικοῦ περιεχομένου εἰς τὸν ψυχικὸν καὶ ὡς ἀντικειμενικοποίησις ἢ πραγμάτωσις ἀξιών, εἰς τὸν ἰδεατὸν ἢ ἰδανικὸν κόσμον.

Καθ' ὅλου λοιπὸν τὸ πνεῦμα, ὁ πολιτισμὸς, ὁ πνευματικὸς βίος, συσδέεται πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον, ἀλλὰ τὰ

αἰσθητὰ ἀντικείμενα δὲν εἶναι ἀκόμη τὸ πνεῦμα.

Δέον εἰς τὸ νεκρὸν τοῦτο τμήμα τοῦ ὑλικοῦ κόσμου νὰ προστεθῇ, νὰ ἐμβληθῇ ζωὴ. Τοῦτο συμβαίνει ἐφ' ὅσον συσχετίζομεν τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα πρὸς τὰ ψυχικὰ ὑποκείμενα, ἐφ' ὅσον ὡς ψυχικὰ ὄντα βιοῦμεν τὰ ἀντικείμενα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἡ ἀνθρωπικὴ ψυχὴ πραγματοποιεῖ τὸν ἀξιολογικὸν κόσμον τοῦ πνεύματος. Ὅθεν ἀνάγκη τὰ κέκτηται τὴν πρὸς τοῦτο προδιάθεσιν, τὴν πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων ἱκανότητα.

Με ἑλλας λέξεις, ἡ πραγματοκοίτης τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος, προὔκοθζει τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχικῆς ὑφῆς.

Ἐγχαῦθα ὁμῶς γεννᾶται πλέον τὸ ζήτημα τί εἶναι ἡ πνευματικὴ ὑφῆ τῆς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις « ὑ φ ἡ » εἶναι ὄρος εἰλημμένος ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ σημαίνει συνυφασμένον τι ὄλον. Ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἐκφράζει τὴν ἀπερτιωμένην συνάρτησιν διαθέσεων (ροπῶν, ἱκανότητων) πρὸς βιώματα καὶ ἐπιτεύγματα, συνάρτησιν διηρθρωμένην κατ' ἀξιολογικὰς ροπὰς καὶ ὡς τοιαύτην ἀποτελοῦσαν ἀξιολογικὴν ἐνότητα δυναμένην νὰ θιωθῇ, τοῦτέστι κέκτημένην ἐπαῖον κέντρον, ὅπερ καλοῦμεν ἐ γ ῶ .

Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ καθ' ἑκάστων προσώπῳ ὑπάρχου ὡς διαθέσεις ὅλαι αἱ δυναταὶ ἀξιολογικαὶ ροπαί, ἡ ροπή πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς γνώσεως, πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ κέρδους, πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς λυτρώσεως, πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ὡραίου, πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἀγάπης, πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς δυνάμεως.

Ἐξ ἄλλων ὁμῶς τούτων τῶν ροπῶν αἰτίνες μόνον κέκτηνται τὴν ὑπεροκὴν, μία κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἡ ἀρχουσα,

ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς προσωπικότητος καὶ ἀπει-
θεῖ τὰς λοιπὰς, ὑποτάσσουσα αὐτὰς ὑφ' ἑαυτήν. Εἰς τὴν
ψυχὴν τοῦ ἐμπόρου λ.χ. ὑπερῶχυν αἱ οἰκονομικαὶ ἀξίαι,
ἐνῶ ἐν τῷ καλλιτέχνῃ ἔχουν ὑποτυπώδη μόνον ὑπαρξίν. Πάν-
τως ὁμως συνυπάρχουν πᾶσαι καὶ ἄρχει μία μόνον πρὸς
τὴν ὁποίαν συμμορφώνονται αἱ λοιπαί. Ἡ ἄρχουσα αὐ-
τῇ ἀξία δίδει τὴν ἰδιοτυπείαν τῆς ψυχικῆς ὑφῆς ἑκάστου
ἀνθρώπου, παραμένουσα ἡ βασικὴ ἀξιολογικὴ ροτὴ τοῦ
βίου του. Συμφώνως πρὸς τὰς ποικίλας ταύτας ἀξιολο-
γικὰς ροτὰς αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν προὔκθεσιν τῆς πρα-
γματοποιήσεως τῶν ἐνδιαθέτων ἡμῶν ἀξιῶν καὶ ἐπομένως
τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνευματικοῦ βίου, διακρίνει ὁ Ἐδουάρ-
δος Σρταγκετ ἰδεώδεις ἀρχετύπους τῆς ἀτομικότητος
καὶ δὴ τοὺς ἀκολουθοῦσας ἔξ:

α) *θεωρητικὸς ἄνθρωπος*, ἐν τῷ ὁποίῳ κυριαρχεῖ μο-
νομερῶς ἡ θεωρητικὴ προσαρμογὴ, ἡ γνωστικὴ ἀποψις. Τοι-
οῦτος ἄνθρωπος ὑφίσταται μόνον ὡς ἰδανικόν, διότι οὐδέ-
ποτε εἶναι δυνατὴ ἡ τελεία σύμπτωση τοῦ συγκεκριμέ-
νου ἀτόμου πρὸς τὴν ἄρχουσαν ἀξίαν. Ἀκαλύτως θεωρητι-
κὸς ἄνθρωπος δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα. Μόνον
ἡ προσέγγιξις εἰς αὐτὸν εἶναι δυνατὴ, ἐφ' ὅσον ἡ πρὸς τὴν
γνώσιν σύμφωνος προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου ἐμφανίζεται μετ'
ἐξαιρετικῆς μονομερείας.

β) *οἰκονομικὸς ἄνθρωπος*. Οὗτος προβάλλει ὡς ὑψί-
στην ἀξίαν εἰς ὅλας τὰς σχέσεις τῆς ζωῆς, τὴν ἀξίαν τοῦ
ὠφελίμου, τοῦ χρησίμου. Ὅλα γίνονται δι' αὐτὸν μέσον πρὸς
συντήρησιν τῆς ζωῆς, ὅλα μέσα τοῦ ἀγῶνος περὶ ὑπάρξε-
ως καὶ τῆς εὐαρέστου διαμορφώσεως τῆς ζωῆς. Ἡ ἀξία
τῆς δράσεώς του δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν δρά-
σιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέον ὠφέλιμον ἀποτέλεσμα.

γ) Αἰσθητικός ἄνθρωπος. Ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ αἰσθητικοῦ ἀνθρώπου κυριαρχεῖ ἡ ῥοπή ὅπως παρέχει μορφήν εἰς ὅλας του τὰς ἐντυπώσεις, ὅπως συνδέει εἰς μορφήν τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἔκφρασιν.

δ) Κοινωνικός ἄνθρωπος. Πρωταρχικὴ μορφή ἐν τῇ ψυχικῇ ὑφῇ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς κοινότητος, ἡ κοινωνικὴ προσαρμογὴ τῆς ψυχῆς του ἐνεργεῖ ὡς ἀρχὴ διοργανοῦσα τὸν πνευματικὸν του βίον.

ε) Δυναστικός ἄνθρωπος. Πρωταρχικὴ ὁρμὴ τῆς ζωῆς τοῦ τύπου τούτου εἶναι ἡ ἐνεργητικότης, ἡ ἀπέραντος ζωτικότης ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλη ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔγῳ. Ἡ προσαρμογὴ αὕτη δὲν δρᾷ κατὰ λόγον καὶ κατὰ σκοπὸν, ἀλλ' ὡς δύναμις πρωταρχικὴ τῆς ψυχῆς ἐνεργοῦσα μετὰ τῆς ἰσχύος τῶν φυσικῶν στοιχείων, καὶ

στ) Θρησκευτικός ἄνθρωπος. Οὕτω ὀνομάζομεν τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ἡ ψυχικὴ ὑφῆ κατευθύνεται διαρκῶς εἰς τὴν βίωσιν τῆς ὑψίστης ἀξίας, εἰς τὴν παραγωγὴν βιώματος τῆς ἀξίας, ὅπερ νὰ ἱκανοποιῇ πλήρως τὴν ὑπαρξίν του (1). Ὅλαι αὗται αἱ κατηγορίαι εἶναι ἰδανικοὶ τύποι, ὡς εἴπομεν, ἀνύπαρκτοι εἰς τὴν πραγματικότητα, χρησιμεύουσιν ὁμως εἰς τῆμα ὡς γενικαὶ ἀρχαί, ὡς κατηγορίαι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων καθίσταται δυνατόν νὰ καθορίσωμεν θεμελιώδεις ἀξιολογικὰς ῥοπὰς ἐντὸς τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων ἢ ἄλλας μορφαὶς ἢ τύπους τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἐφ' ὅσον ἡ ψυχολογία ἀσχολεῖται περὶ τὸ ἔργον τοῦτο ὀνομάζεται *Τυπολογικὴ Ψυ-*

(1) Πρὸς τὰ ἀνωτέρω παράβαλε : Spangher - Παλαιολόγου " Οἱ τύποι τῆς ἀτομικότητος ", 1937.

χολογία. Τοιοῦτοι τύποι ἦσαν ἀνέκαθεν γνωστοί. Ἦδη ὁ
Θεόφραστος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, παρέχει
εἰς ἡμᾶς τοιούτους εἰς τὸ ἔργον του « ἠθικοὶ
καρακτῆρες ».

Ἡ νεωτέρα ψυχολογία ὅμως κατόρθωσεν ὄχι μόνον
νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς μορφὰς αὐταῖς τῆς πνευματικῆς
ζωῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ συστηματοποιήσῃ αὐτάς. Ἀναγνώσκον-
τες μυθιστόρημα ἢ παραστάμενοι εἰς τὴν διδασκαλίαν
δράματος, λαμβάνομεν γνῶσιν μεγάλων ποικιλιῶν τύπων
τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος. Γνωρίζομεν ἐξ ἄλλου καὶ
χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀσχοληθῆ περι' τὴν ψυχολογίαν, τὴν διά-
κρισιν τοῦ καλλιτέχνου εἰς ἐπικόν, λυρικόν καὶ δραμα-
τικόν ἢ ρεαλιστὴν, ἰδεαλιστὴν καὶ συμβολιστὴν, εἰς
ἐξιμπρεσιονιστὴν, ἐμπρεσιονιστὴν, νατουραλιστὴν, ρω-
μαντικόν κλπ. Ἀνάλογος πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ
αἰσθητικοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἡ διάκρισις εἰς ποικίλας
ἀποχρώσεις τῶν ἄλλων βασικῶν τύπων τῆς ἀτομικότητος.

Οὕτω λ.χ. διακρίνομεν τὸν θεησκευτικὸν ἀνθρώπον
εἰς ἐνδοκοσμικόν καὶ ὑπερβατικόν, μυθικιστὴν καὶ
τὰ τοιαῦτα.

Μέχρι τοῦδε ὁ λόγος ἦτο περι' τῆς ψυχῆς ὡς κητῆς καὶ
παραγωγῆ νοήματος. Τὸ προῖόν τῆς ψυχῆς οὕτω νοου-
μένης, ὠνομάσαμεν ἐνεργήματα εἰς τὰ ὅποια ἀντιστοι-
χοῦσιν ἀντικειμενικῶς τὰ ἐπιτεύγματα.

Νῦν μέλλομεν νὰ ἐξετάσωμεν πῶς ὁ κόσμος οὗτος
ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιτεύγματα, ὅστις δηλ. γίνεται
ἀντικειμενικόν πνεῦμα διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν
ἀξιών ἡμῶν ἐπιδρᾶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἄλλαις λέξεσιν θὰ
ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ψυχὴν ὡς βιοῦσαν νόημα, ὄχι μόνον
ὡς παράγουσαν νόημα. Βίωμα ἐκ τοῦ ῥήματος βι-

οὖν (ζῆν τί) καθεῖται ἐκείνο τὸ ὁποῖον ζῶμεν διὰ τῆς συν-
εργασίας ὄλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς συμμετοχῆς
ὀλοκλήρου τοῦ θυμικοῦ.

Αἱ αἰσθήσεις παρέχουσι εἰς ἡμᾶς ποικιλίαν λεπτομερει-
ῶν, ἐνῶ κατὰ τὸ βίωμα, τὸ ψυχικὸν φαινόμενον φέρεται
ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Πρὸς δὲ τοῦτο τὸ βίω-
μα εἶναι στοιχεῖον τῆς ζωῆς, ἀποκαλύπτει γινώσκά τι τῆς
ζωῆς ταύτης, ὅταν ἰ.χ. παραστῶ αὐτόπτης μάρτυς τοῦ φόνου
φίλου τινος ὑπὸ αὐτοκινήτου, εἶναι δυνατόν τοῦτο νὰ ἐνσω-
ματώσῃ δι' ἐμέ τὴν παροδικότητα τῆς ζωῆς. Τότε τὸ περι-
στατικὸν ἐκφράζει δι' ἐμέ νόημα τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτεται
εἰς τὴν ψυχῆν μου κατ' ἄμεσον τρόπον. Ἐν τοιαύτῃ περι-
πτώσει σημαίνει ὅτι εἰς τὸ φαινόμενον μετέσταν δι' ὄλων
τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ὅτι ἀφομοίωσα αὐτὸ δι' ὄλης τῆς
ψυχῆς μου, τοῦτέστιν ὅτι δεν προσέλαβον αὐτὸ μόνον διὰ τῆς
νοήσεως, ἀλλ' ὅτι ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τοῦ συναισθηματικοῦ μου
βίου, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς βουλήσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει
ὁμιλῶμεν περὶ βιώματος.

Ἐν τῷ βιώματι ἐνυπάρχει ἡ ὁρμή πρὸς ἐμφρασιν, πρὸς
ἀντικειμενικοποίησιν. Δὲν παραμένει δηλ. τὸ βίωμα ἐν τῇ
σφαίρᾳ τοῦ συναισθήματος, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται
τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐκφράσῃ αὐτὸ, ὅπως παράσῃ εἰς
αὐτὸ μορφήν, ὅπως ἀντικειμενικοποιήσῃ αὐτὸ.

Ὡς ἐνιαχοῦ ἐλάβομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπωμεν, ὁ πο-
λιτισμὸς ἢ ὁ πνευματικὸς βίος εἶναι πραγματοποιήσεις ἀξιών.

Αἱ ἀξίαι αὗται περιέχουν νόημα καὶ εἶναι διηρθρωμέ-
ναι κατὰ νόημα ὅπως διὰ τῆς διαρθρώσεως ταύτης ἐκ-
φράζουν νόημα.

Ἐξ ἄλλου ἢ ἀνθρωπίνη ψυχὴ κέκτηται τὴν ροπὴν νὰ πραγματοποιῆ τοιαύτας ἀξίας, ἐπειδὴ αἱ ἀξιολογικαὶ ροπαὶ εἶναι ἐμφυτοὶ εἰς αὐτήν.

Ἡ βασικὴ δὲ ροπὴ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς συνίσταται εἰς τὴν δημιουργίαν συναρτησέων αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουσι νόημα καὶ διὰ τῶν ὁποίων πραγματοποιοῦνται αἱ ἀξίαι. Δηλαδή ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ρέπει εἰς τὴν δημιουργίαν πνευματικῆς βίου ἢ πολιτισμοῦ. Μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων, πολιτισμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ψυχῆς ἀφ' ἑτέρου, ὑφίσταται διαρκὴς ἀλληλεπίδρασις, συνεχὴς ἀλληλεπενέργεια, ἐπειδὴ ὑπάρχει μεταξὺ ἀμφοτέρων ἀντιστοιχία.

Εἰς τὰς ἀξιολογικὰς ροπὰς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀντιστοιχοῦν οἱ διάφοροι ἀξιολογικοὶ κύκλοι τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ εἰς τοὺς ἀξιολογικοὺς τούτους κύκλους ἀντιστοιχοῦν ἐν τῇ ψυχῇ ἀνάλογοι ἀξίαι.

Ἀλλὰ, ὡς εἴπομεν, συνυπάρχουν μὲν ἐν ἑκάστη ψυχῇ ὅλαι αἱ ἀξιολογικαὶ ροπαὶ τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐκ τούτων μίαν μόνον ἑκάστοτε ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ εἶναι ἡ ἄρλουσα. Τὸ εἶδος δύναται νὰ ἐκφρασθῆ εἰκονικῶς ὡς ἑξῆς: Ἐν ἑκάστη ψυχῇ ὑφίστανται τόσαι χορδαί, ὅσαι αἱ ἀξιολογικαὶ ροπαὶ. Ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ὡρισμέναι μόνον εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον τεταμέναι, ὥστε κρουόμεναι νὰ ἀποδίδουσι τὸν ὀρθὸν τόνον. Αὗται εἶναι αἱ διαρκῶς χρησιμοποιούμεναι. Αἱ ἄλλαι ὑπάρχουν μὲν καὶ αὐταί, ἀλλὰ παραμένουν ἀίτονοι. Ἐάν τῶρα φθάσῃ μέχρι τῆς ψυχῆς τόνος ἕξωθεν προερχόμενος ἀπὸ χορδῆς ὀρθῶς τεταμένης, ἢ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ὁμοίως τεταμένη χορδῇ κραδαίνεται καὶ συνηχῆ, ἐνῶ ἀτήκει εἰς τὰς καθ' ἑκάστον χρησιμοποιούμεναι καὶ διὰ τοῦτο τεταμέναις χορδαῖς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἕξωθεν τόνος μεταδίδει τὸν κραδασιμὸν μόνον ἐν ἡμέρῃ εἰς

τάς ψυχικάς χορδάς ἢ καί οὐδαμῶς. Καί αἱ εἰκόνες μόνον ὅταν τό ἔξωθεν ἐρχόμενον εἰς τήν ψυχὴν νόημα συναντᾷ τήν βασικήν ἀξιολογικήν ροπὴν τῆς εἰσδεχομένης αὐτῆ ψυχῆς, δημιουργεῖ βίωμα. Τύπον τινα λατρείας δύναται νά ζήσῃ, τοῦτέστι νά εἰσδύσῃ εἰς τό νόημα, νά δίδῃ τήν δι' αὐτοῦ πραγματοποιηθεῖσαν ἀξίαν, νά ἐρμηνεύσῃ αὐτήν καί νά συγκληθῇ, μόνον ἐκεῖνος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ζωντανή ἡ ροπὴ πρὸς τήν ἀξίαν τῆς θρησκείας. Ἐπειδὴ δέ τό νόημα τοῦτο τό ἐκ τῶν συμβόλων τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος προερχόμενον εἶναι πολλαπλοῦν (θρησκευτικόν, γνωστικόν, οἰκονομικόν, καλλιτεχνικόν κλπ.), ἔχομεν καί ποικίλους κύκλους καί τρόπους βιώματος (νοητικόν, οἰκονομικόν, αἰσθητικόν, κοιτωνικόν, πολιτικόν, θρησκευτικόν κλπ. βίωμα.

Ἐάν ἐπισκοπήσωμεν τήν σχέσιν μεταξύ τῆς νόημα παραγωγῆς καί νόημα βιούσης ψυχῆς, φθάνομεν εἰς τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα.

Ἡ ἀτομική ψυχὴ ὡς παράγουσα καί βιούσα νόημα, χωρεῖ εἰς τό ὑπερατομικόν πνεῦμα καί διὰ τοῦ τρόπου τούτου μετέχει αὐτοῦ. Τό γεγονός τοῦτο ἔχει ἰδιόζουσαν σημασίαν, διότι ἀποτελεῖ προὔκθεσιν τῆς ἐρμηνείας ἣ ὁποία, ὡς ἔπιπομεν, εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν πνευματικῶν ἐπιδημιῶν καί περὶ τῆς ὁποίας θά πραγματευθῶμεν ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ, διότι καθιστᾷ δυνατὴν τήν ἐρμηνείαν τόσον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὅσον καί τῶν δημιουργημάτων καί τῶν θεσμῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δέ ὅσαι αἱ ἀντικειμενικοποιήσεις τοῦ πνεύματος, τόσον εἰς τήν ἐπιδημίαν καί τήν φιλοσοφίαν, ὅσον καί εἰς τήν τέχνην, τήν οἰκονομίαν, τήν θρησκείαν κλπ., ἐκπη-

γάζουν ἐκ τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, λέγεται ὅτι ὑποκειμενικόν καὶ ἀντικειμενικόν πνεῦμα διέπει ἡ αὐτὴ νομοτέλεια. Ἐπὶ τῆς ταυτότητος ταύτης τῶν νόμων οἱ ὅποιοι διέπουν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ὡς ἀξιολογικὴν ὕφην καὶ τὸν πολιτισμὸν ὡς ὕφην, ὡς διηρθρωμένην δηλαδὴ ἔνοτητα πραγματοποιοῦσαν ἀξίαν, στηρίζεται τὸ ἀντικειμενικὸν κῶρος τῆς ἐρμηνείας τῶν πνευματικῶν φαινομένων.

Συνορίζοντες τὰ εἰρημένα, παρατηροῦμεν 1^{ον} ὅτι εἰς τὴν φύσιν τῆς ὑποκειμενικῆς ψυχῆς ἰδιόαζει τὸ μὲν νὰ πραγματοποιηθῇ τὸν ἀξιολογικὸν κόσμον τοῦ πνεύματος διὰ πνευματικῶν ἐνεργημάτων καὶ ἐπιτευγμάτων, τὸ δὲ νὰ ζωογονηθῇ ἐκ νέου τὸ διὰ τῶν ἐπιτευγμάτων τούτων πραγματοποιούμενον ἀντικειμενικὸν πνεῦμα καὶ 2^{ον} ψυχὴ καὶ πνευματικὸς κόσμος ἢ πολιτισμὸς ἢ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα, συνδέονται ἀρρήκτως πρὸς ἀλλήλα καὶ τελούσιν εἰς ἀμοιβαίαν ἀλληλεπίδρασιν.

Β !

Ἀντικειμενικὸν πνεῦμα. Το ἀνθρωπινὸν πνεῦμα ἐκφράζεται ἢ πραγματοποιεῖται, ὡς ἤδη εἶπομεν, τὸ μὲν διὰ πλασμάτων, τὸ δὲ διὰ δεσμῶν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐντὸς τοῦ ὁποίου τρόπον τινα κατοικεῖ.

Τοῦτο εἶναι γεγονός αὐτοφάνες καὶ μὴ χρῶζον διαταύτα ἀποδείξεως, πραγματικότης βεβαία ὅσον καὶ ἡ φυσικὴ πραγματικότης. Τὴν ἀντικειμενικοποίησιν ταύτην τοῦ πνεύματος εὐρίσκομεν πανταχοῦ, ἀπὸ τοῦ σήματος ἐκείνου τοῦ κωρικοῦ τὸ ὅποιον ἐμνημονεύσαμεν καὶ τοῦ σήματος τοῦ σιδεροδόμου, μετὰ τῆς μηχανῆς τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων, τῶν ἔργων τῆς τέχνης, τῶν